

І. Я. Сенюта

Медичне право

МЕДИЧНЕ ПРАВО – комплексна галузь права. М. п. розглядають у 3-х правових площинах: як галузь права, як науку та як навч. дисципліну. М. п. як галузь права – сукупність правових норм, що регулюють сусп. відносини у сфері мед. обслуговування, зокрема надання медичної допомоги, з метою забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я. М. п. розглядають як складову однієї з галузей права – цивіл., соц. забезпечення тощо (А. Савицька та ін.), як галузь законодавства (С. Булеца, Р. Майданик та ін.), як окрему галузь права (Н. Болотіна, З. Гладун, Л. Дешко, І. Сенюта, С. Стеценко та ін.). Комплексність М. п. пов'язана зі спектром приват. і публіч. правовідносин, що формують правову суть галузі. Згідно з теорією права, до осн. ознак галузі належать предмет і метод правового регулювання, принципи, наявність системи законодавства, зацікавленість держави у виокремленні системи правових норм у самот. галузь права та її розвитку. Основа розмежування галузей – предмет і метод, що окреслюють специфіку й правничу унікальність їхньої природи. Предметом М. п. є система правовідносин у сфері надання мед. допомоги та ін. правовідносин щодо мед. обслуговування для забезпечення прав людини у галузі охорони здоров'я. У ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992, із подальшими змінами) мед. обслуговування визначено як діяльність закладів охорони здоров'я та фіз. осіб-підприємців, які зареєстр. та отримали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується мед. допомогою, але безпосередньо пов'язана з її наданням. Однак законодавча дефініція нечітка, оскільки не дає цілісного уявлення про обсяг поняття «мед. обслуговування», що, окрім мед. допомоги, також охоплює діяльність, тісно пов'язану з її наданням. Відповідно до законодав. визначення, виокремлюють такі правовідносини у сфері мед. обслуговування: правовідносини у сфері надання мед. допомоги (виокремлюють правовідносини з організації надання мед. допомоги, правовідносини з надання мед. допомоги та інформ. правовідносини) та правовідносини у сфері діяльності, тісно пов'язаної з мед. допомогою. Правовідносини з організації надання мед. допомоги виникають у питаннях щодо допуску до пацієнта, який перебуває на стаціонар. лікуванні в закладі охорони здоров'я, ін. мед. працівників, чл. сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, священнослужителя; обрання та призначення лікаря для пацієнта; організації та проведення консилиуму лікарів; призначення палат. лікаря,

який здійснює нагляд за станом здоров'я пацієнта, що перебуває у закладі охорони здоров'я; організації та проведення телемед. консультування; транспортування пацієнта до закладів охорони здоров'я і між цими закладами; проведення внутр. контролю якості надання мед. допомоги. Правовідносини з організації надання мед. допомоги не стосуються самого процесу надання такої допомоги, а спрямовані на забезпечення ефектив. та своєчас. надання мед. допомоги, сприяють дотриманню прав та закон. інтересів пацієнта. Правовідносини з надання мед. допомоги поділяють на правовідносини, пов'язані з з'ясуванням причин втрати здоров'я (правовідносини з діагностики), запобіганням втрати здоров'я (з профілактикою), поверненням здоров'я (з лікуванням), мінімізацією втрат здоров'я (з реабілітацією), а також з вагітністю і пологами. З метою чіткішого окреслення суті кожної підгрупи їх можна структурувати ще детальніше, зокрема в межах правовідносин з лікування виокремити правовідносини з фармакотерапії (лікування лікар. засобами), пов'язані з клініч. (терапевт.) випробуванням лікар. засобів тощо. Інформ. правовідносини є допоміжними відносно осн. групи правовідносини з надання мед. допомоги й стосуються 2-х блоків інформації: про пацієнта, що становить лікарську таємницю й охоплює персонал. дані пацієнта, та мед. інформації для пацієнта. Існування інформ. правовідносин покладає на мед. працівників, заклади охорони здоров'я, а також фіз. осіб-підприємців, які провадять госп. діяльність з мед. практики, широкий спектр обов'язків щодо забезпечення злагодженого процесу обробки персон. даних пацієнта, збереження лікар. таємниці та ін. У сучас. умовах розвитку НТП роль і значення інформ. правовідносин постійно зростає, зокрема йдеться про правові аспекти запровадження системи електрон. здоров'я, створення електрон. реєстрів пацієнтів, можливість електрон. консультування. Правовідносини у сфері діяльності, тісно пов'язаної з мед. допомогою, що є складовими правовідносин у сфері мед. обслуговування, поділяють на правовідносини щодо виробництва лікар. засобів, оптової та роздріб. торгівлі лікар. засобами, імпорту лікар. засобів (окрім актив. фармацевт. інгредієнтів); щодо діяльності банків пуповин. крові, ін. тканин і клітин людини, згідно з переліком, затвердженим МОЗ України; правовідносини щодо взяття, переробки, зберігання донор. крові та її компонентів, реалізації цих компонентів і виготовлених з них препаратів. Метод М. п. – сукупність способів впливу на сусп. відносини, що становлять предмет М. п., за допомогою правових норм та ін. соц. регуляторів, а також юрид. засобів. Регулювання здійснюють диспозитив. (що переважає) та імператив. методами. Особливостями методу М. п. є використання різноманіт. правових регуляторів відносин у сфері мед. обслуговування заг.-держ., заг.-визнаних принципів і норм міжнар. права та міжнар. договорів, які є частиною нац. правової системи, локальних; правового звичаю, судового прецеденту та судової практики; ін. соц. регуляторів відносин у сфері мед. обслуговування (норми медичної етики та біоетики); поєднання юрид. рівності учасників відносин у сфері мед. обслуговування з публічно-правовим регулюванням цієї сфери. М. п. має усі ознаки самост. галузі права й водночас особливості, зумовлені поєднанням двох наук – медицини та права в одній сфері,

а також роллю і значенням спектру соц. регуляторів сусп. відносин окресленої сфери. М. п. як наука – сукупність правових, мед., біоетич. й ін. поглядів, уявлень та ідей, що висвітлюють осн. положення й природу М. п. як правового явища, зумовлюють розвиток та утвердження цієї галузі права в майбутньому з урахуванням нац. традицій і міжнар. досвіду. М. п. як наука виконує низку важливих функцій: онтол. (пізнавал.) – дослідж. фундаментал. основ М. п., найзагальніших сутнісних явищ системи охорони здоров'я, опанування закономірностями медико-правових процесів у державі; прогностичну – передбачення розвитку державно-правових процесів у сфері охорони здоров'я, напр., реформ як системи загалом, так і законодавства; практично-організац. – обслуговування мед. та юрид. практики; методол. – дослідж. і розроблення засобів вивчення М. п., насамперед крізь призму відповід. навч. курсу; ідеол. – вплив на розвиток правової культури та правової свідомості мед. працівників і пацієнтів, усвідомлення цінностей ключових благ (життя та здоров'я); політ. – сприяння формуванню держ.-правової політики у сфері охорони здоров'я, роз'яснення політ. і законодав. рішень у цій галузі. Навч. дисципліну «медичне право» вивчають студенти, правознавці та медики. 2004 МОЗ України затвердило розроблену у Львів. мед. університеті програму «Медичне право України» для організаторів охорони здоров'я та лікарів усіх спеціальностей – слухачів факультетів і закладів післядиплом. освіти. Наступ. методол. етапом стало розроблення навч. програми для додиплом. підготовки спеціалістів. Тривалий час студенти закладів вищої освіти опановували правові знання в межах курсу «Судова медицина і медичне законодавство». 2009 затв. типову навч. програму «Медичне право» для студентів мед. ВНЗів III–IV рівнів акредитації, укладену на основі програми, що діяла в Нац. мед. університеті (Київ), 2012 колектив каф. судової медицини з курсом права Крим. мед. університету розробив програму навч. дисципліни «медичне правознавство». 2013 створ. першу в Україні каф. мед. права у Львів. мед. університеті, що, відповідно до наказу МОЗ України, є опорною щодо викладання курсу М. п. для мед. закладів вищої освіти. Подібні каф. 2013 засн. у Терноп. мед. університеті та Нац. мед. університеті, однак згодом об'єднано з ін. кафедрами. На базі мед. закладів вищої освіти курс «Медичне право України» вивчають студенти-медики на додиплом. рівні навч., на післядиплом – лікарі всіх спеціальностей, організатори охорони здоров'я, правознавці, які працюють у сфері охорони здоров'я, а також викл. з відповід. навч. дисципліни. 2014 у Полтав. юрид. інституті Нац. юрид. університету запроваджено магістер. програму «Правове забезпечення медичної та фармацевтичної діяльності» для денного та заоч. навчання. Мета викладання дисципліни – комплексна підготовка фахівців, які отримають необхід. обсяг спеціалізов. правових знань, знатимуть практичні механізми правореалізації та правозастосування у сфері охорони здоров'я, володітимуть достат. рівнем правової культури та правосвідомості для утримання балансу у взаєминах між суб'єктами мед. правовідносин і дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я, а також опанують необхід. правничий інструментарій для захисту прав людини. Нині М. п. як наука перебуває в Україні на етапі стрімкого розвитку: здійснюється підготовка дисертац.

дослідж. у цій сфері, зростає кількість наук. публікацій і книг, виходить спеціалізов. наук.-практ. ж. «Медичне право».

Рекомендована література

1. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: Підруч. К., 2008;
2. Майданик Р. А. Медичне право в системі права України. К., 2013;
3. Сенюта І. Я. Медичне право України як галузь права, наука і навчальна дисципліна // Мед. право. 2013. № 2(12); Її ж. Генеза вітчизняної цивілістичної думки щодо правовідносин у сфері надання медичної допомоги та її сучасний стан // Там само. 2016. № 2(18); Її ж. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики. Л., 2018.

Бібліографічний опис:

Медичне право / І. Я. Сенюта// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-66077>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).